SVERIGES RIKSDAG

Motion till riksdagen 2026/27:2070

av Rebecka Le Moine m.fl. (MP)

Skydd av Vätterns vatten

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skydda Vätterns vatten genom ett överordnat riksintresse och se till att krav på tillräckliga vattenskyddsområden införs, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheterna till alternativa övningsplatser för försvarets verksamhet bort från sjön och området runt Vättern och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att gruvindustrin ska leva upp till högre miljökrav och en moderniserad minerallagstiftning och att säkra miljöskyddade områden från prospektering samt provborrning och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska prioritera forskning, utveckling och genomförande av tekniker för rening av PFAS från mark och vatten och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Vättern är till ytan den fjärde största sjön inom EU. Vätterns klara, näringsfattiga och kalla vatten skapar ett unikt ekosystem. På grund av stort djup och litet tillrinningsområde har Vättern en extremt lång omsättningstid, ca 60 år. Av denna anledning är sjön extra känslig för störningar från olika källor. Som råvattentäkt har

Vättern ett mycket stort ekonomiskt värde. Utmärkt dricksvatten kan produceras med enkel och billig reningsteknik. Dricksvatten av god kvalitet är en förutsättning för liv och ett väl fungerande samhälle. För politiken är det därför ett grundläggande ansvar att se till att långsiktigt säkra en trygg tillgång till dricksvatten som inte är förorenat. För kommande generationers skull bör Vätterns vatten skyddas av ett överordnat riksintresse. Detta är en åsikt som delas inte minst av alla de lokalt boende, där engagemanget för att skydda Vättern växer för var dag som går.

Vättern hyser såväl natur- och miljömässiga som samhällsviktiga värden och är därför skyddad av fyra riksintressen enligt miljöbalken – friluftsliv, fiske, natur och kulturmiljö. Det finns flera naturreservat i området och Östra Vätterbranterna är biosfärområde under Unesco, en utmärkelse som ställer krav på långsiktigt hållbar samhällsutveckling. Vättern har också skydd som dricksvattentäkt, och dessutom är Vättern i sin helhet ett Natura 2000-område och en del av EU:s nätverk av skyddade områden.

Vättern försörjer redan idag över en kvarts miljon människor med dricksvatten, och fem kommuner med Örebro i spetsen planerar att också ta vatten ur sjön. Från Örebro är det självfall ner till Mälardalen. Om havsnivån stiger och ger upphov till saltvatten-inträngning i Mälaren kan Vättern utgöra en alternativ dricksvattenkälla också för huvudstaden. Även kommuner i Småland söder om Jönköping undersöker möjligheten att ta sitt dricksvatten från Vättern. Linköping och delvis även Norrköping är beroende av att rent vatten rinner ut ur Vättern via Motala ström.

Även från europeiska kontinenten tittar man på Vättern som möjlig framtida dricksvattentäkt. För kommande generationers skull bör Vätterns vatten skyddas av ett överordnat riksintresse.

Sanera PFAS

PFAS är ett av de allra värsta miljögifterna och utgör ett allvarligt hot mot vår hälsa. Det kan försämra fertiliteten, påverka hjärnans utveckling samt orsaka fosterskador och cancer och en mängd andra sjukdomar. Barn är särskilt känsliga. En undersökning visade att svenska ungdomar har högst halt PFAS i blodet bland ungdomar i hela EU. PFAS har bred användning i samhället och är en beståndsdel i brandsläckningsmedel som använts av försvaret i åratal. Giftet finns i marken i anslutning till försvarets flygplatser och läcker ut i våra sjöar och dricksvattentäkter.

Forskning och utveckling kring metoder för rening

Det finns idag flera olika metoder för rening av PFAS, men ingen av dem är validerad. En riktigt hög nivå av rening kan vara tekniskt komplicerad och kosta mycket pengar. Samtidigt är rent vatten en ovärderlig resurs. Försvarsmaktens lista över PFAS-förorenade områden innehåller ett sjuttiotal platser. Därmed finns det ett stort behov framöver av att utveckla metoderna för rening. För att utveckla metoderna kring PFAS-rening behöver regeringen därför prioritera forskning, utveckling och genomförande av tekniker för rening av PFAS från mark och vatten i sin kommande forskningsproposition.

Minerallagen och Försvarsmaktens intressen har företräde

I dag har vi i praktiken inte ett tillräckligt skydd för dricksvatten i Sverige, trots att rent vatten är vår viktigaste resurs. Minerallagen och Försvarsmaktens intressen har företräde. Det finns inte heller tillräckliga vattenskyddsområden kring våra värdefulla dricksvattentäkter.

Utöver den omfattande befintliga övningsverksamhet som Försvarsmakten i dag har tillstånd att bedriva i, över och vid Vättern så har man ansökt om att öka det totala antalet flygrörelser kraftigt. Att ytterligare öka mängden skadliga ämnen från ammunition och motmedel i Vättern går emot miljömålen. Därför är det angeläget att titta på alternativa platser och tillvägagångssätt för Försvarsmaktens övningsverksamhet.

Ett annat hot mot Vätterns vattenkvalitet är gruvplanerna vid Norra Kärr, Gränna. I slutet av juni 2026 gav regeringen klartecken till gruvbolaget Greenna Mineral AB att kunna fortsätta utreda sina planer på en gruva i Norra Kärr, som ligger vid Vätterns östra strand. Efter att länsstyrelserna i Östergötlands-och Jönköpings län yttrat sig, så valde Bergmästaren att i mars 2026 överlämna ärendet till regeringen I sitt beslut skriver regeringen att de två länsstyrelserna tillstyrker en bearbetningskoncession, men att bolaget måste ”vidta försiktighetsmått”, för att kunna skydda dricksvattenförsörjning, jord-och skogsbruk och Natura 2000-områden.

Om ett enormt dagbrott öppnas bara ett par kilometer från sjön i ett vattenrikt område, riskerar tungmetaller och andra gifter att läcka ut i Vättern. Det är också stor risk för översvämning och dammbrott vid kraftig nederbörd, vilket spås bli allt vanligare i klimatförändringarnas spår. Därför ska gruvindustrin leva upp till högre miljökrav. Vi behöver modernisera minerallagstiftningen och säkra miljöskyddade områden från prospektering samt provborrning.

Varken militär övningsverksamhet eller gruvverksamhet bör dock prioriteras högre än Vättern som dricksvattentäkt. Riksdagen bör tydliggöra behovet av att skydda dricksvattenförsörjningen för en stor del av landet genom att utse Vättern till ett överordnat riksintresse för dricksvattenförsörjning. Därmed ökar möjligheten att även ge kommande generationer en chans att njuta av Vätterns rena vatten. Riksintresset kan med fördel ha samma avgränsning som vattenskyddsområdet.

Dessa sammantagna hot gör att skyddet av Vättern måste stå över andra samhällsintressen, och därför bör skyddet av Vättern göras till ett överordnat riksintresse.

Rebecka Le Moine (MP)

Rikard Salander (MP) *Camilla Hansén (MP)*

Nila Vikhe Patil (MP)